

M Ø T E

i EØS-utvalget

tirsdag 27. april kl. 15.15

Møtet ble ledet av utvalgets fung. leder, *Einar Steensnæs*.

Næringskomiteens medlemmer var innkalt for å delta under behandlingen av sak nr. 1. Energi- og miljøkomiteens medlemmer var innkalt for å delta under behandlingen av sak nr. 2.

Til stede var: Jan Petersen, Einar Steensnæs, Dag Danielsen, Kjell Engebretsen, Kirsti Kolle Grøndahl, Fridtdjof Frank Gundersen, Harald Hove, Johan J. Jakobsen, Marit Nybakk, Elsa Skarbøvik, Erik Solheim, Grete Knudsen, Morten Lund, Ranveig Frøiland og Kjell Opseth.

Fra næringskomiteen: Øystein Hedstrøm, Modulf Aukan, Mimmi Bæivi, Ansgar Gabrielsen, Bjarne Håkon Hanssen, Terje Knudsen og Ivar Kristiansen.

Fra energi- og miljøkomiteen: Jan Tore Sanner, Jan Johnsen, Øyvind Korsberg, Gunnar Kvasheim, Hallgeir H. Langeland og Torny Pedersen.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Utenriksminister Knut Vollebæk, landbruksminister Kåre Gjønnes og miljøvernminister Guro Fjellanger.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Ekspedisjonssjef Atle Leikvoll, Utenriksdepartementet, avdelingsdirektør Turid Sand, Miljøverndepartementet, avdelingsdirektør Irene Bauer, Miljøverndepartementet, underdirektør Kjell Nyhus, Landbruksdepartementet, underdirektør Helge Skaara, Utenriksdepartementet og byråsjef Beate Ekeberg, Utenriksdepartementet.

Videre var til stede komiteens faste sekretær, Åge B. Grutle.

D a g s o r d e n :

1. Orientering om fôrtilskuddet Albac - zink bacitracin v/landbruksministeren.
2. Orientering om miljø, inkludert kjemikalier og genmodifiserte organismer v/miljøvernministeren.
3. Aktuelle rettsaker for møtet i EØS-komiteen 30. april 1999. Se vedlagte brev fra Utenriksdepartementet, datert 20. april d.å., med oversikt over de relevante rettsaker.
4. Eventuelt.

Fung. leder: Det er fire punkter på dagsordenen i dag. Sak nr. 4 er Eventuelt - er det noen som melder saker til Eventuelt? Det synes det ikke å være, heller ikke fra Regjeringens side. - Da går vi til sak nr. 1.

S a k n r . 1

Orientering om fôrtilskuddet Albac - zink bacitracin v/landbruksministeren.

Fung. leder: Vil utenriksministeren ha en liten innledning, kanskje?

Utenriksminister Knut Vollebæk: Jeg vil bare si tre ord til innledning, hvis jeg får lov. Siden jeg har hatt en brevveksling med representanten Nybakk, vil jeg bare kvittere ut den.

Jeg viser til mitt svarbrev til Marit Nybakk om denne saken i desember i fjor, da det ble kjent at EUs landbruksministre den 14. desember ville vedta forbud i EU mot bruk av antibiotika i fôr. Jeg opplyste da at vedtaket ikke ville få direkte innvirkning på norsk regelverk ettersom Norge i henhold til EØS-avtalens bestemmelser kan opprettholde nasjonal lovgivning på dette området. Jeg nevnte også at Regjeringen ut fra en samlet vurdering og en såkalt føre var-holdning hadde konkludert med at også Norge burde innføre forbud mot antibiotika i fôr.

Marit Nybakk har i brev av 26. mars bedt om en redegjørelse i EØS-utvalget for forbudet, som vil omfatte Alpharmas produkt Albac sinkbacitracin. Jeg gir derfor ordet til landbruksminister Kåre Gjønnes, som nok vet mer om

antibiotika i fôr enn det jeg som utenriksminister gjør, og som forhåpentligvis også kan uttale dette produktet bedre enn jeg kan.

Statsråd Kåre Gjønnes: Regjeringen har hatt under vurdering om det bør innføres et generelt forbud mot antibiotika i fôr, uten mulighet for å søke om unntak fra forbudet. I det politiske grunnlaget for sentrumsregjeringen heter det at Regjeringen «vil ha forbud mot tilsetning av antibiotika i dyrefôr.»

I Innst. S. nr. 272 for 1996-97 om matkvalitet og matsikkerhet har Stortinget også bedt Regjeringen foreta en vurdering av konsekvensene ved et eventuelt forbud mot bruk av fôrantibiotika i Norge.

Tilsetningen av antibiotika i fôr er unntatt fra legemiddeloven, den skjer uten veterinær forskrivning og er regulert i henhold til fôrvareloven. Norge har alltid hatt en streng holdning til bruk av antibiotika i fôr. For at et fôrantibiotikum kan tas i bruk, må det skje en offentlig godkjenning av stoffet. Per i dag er det kun sinkbacitracin som er godkjent. Avoparcin har vært forbudt siden 1. juni 1995, mens virginiamycin ble midlertidig forbudt 19. januar 1998.

Fjørfe- og svinenæringen har pålagt seg selv et forbud mot bruk av antibiotika i fôr, og dette har medvirket til at forbruket har gått sterkt ned de senere årene. Registrert mengde fôrantibiotika var i 1997 27 kg sinkbacitracin, mens det i 1998 ikke er registrert noe forbruk.

EUs råd vedtok 14. desember 1998 å forby bruk av fire ulike antibiotika som tilsetningsstoffer i fôr - rådsforordning 2821/98 av 17. desember 1998. Disse antibiotikaene var sinkbacitracin, spiramycin, virginiamycin og tylosin fosfat.

Hovedbegrunnelsen for vedtaket var at en ønsker å unngå bruk av de samme typer antibiotika både som fôr og legemiddel. Bruk av slike antibiotika som fôrtilsetning kan øke reservoaret av resistensgener som kan overføres fra dyr til mennesker, og derved nedsette effekten av legemidlene. Effektiviteten av preparatene som humane legemidler bør drefor i henhold til EU bevares. Til orientering har EU fortsatt fire andre typer antibiotika som er godkjent, og som vil bli vurdert fortløpende. Disse brukes imidlertid ikke som legemidler.

I henhold til EØS-avtalen har Norge som nevnt unntak fra avtalen når det gjelder antibiotika i fôr. Dette innebærer at vi kan opprettholde vår nasjonale lovgivning på området, eller endre lovverket på nasjonalt plan.

Landbruksdepartementet sendte den 25. januar 1999 på høring et forslag om å endre forskrift om fôrvarer, slik at det blir innført et totalforbud mot bruk av antibiotika i fôrvarer. Dette forslaget innebærer dersom det blir vedtatt at det ikke vil bli gitt tillatelse til bruk av noen nye antibiotika, at godkjenningen av sinkbacitracin blir trukket tilbake og at det midlertidige forbudet mot virginiamycin gjøres permanent.

Det blir i høringsbrevet bl.a. vist til at en generelt må anta at bruk av antibiotika som tilsetning til fôr på lang sikt vil kunne bidra til økt mulighet for resistente bakterier. Statens helsetilsyn sier i sitt innspill til Landbruksdepartementet i forbindelse med arbeidet med ny stortingsmelding om landbrukspolitikken bl.a.: «Antibiotika bør forbys brukt som vekstfremmer i Norge, og en bør også vurdere hvordan en skal forholde seg til import av kjøtt framstilt på denne måten.»

Det er derfor viktig å bevare effektiviteten til de medisinske antibiotika som fortsatt er effektive mot ulike bakterielle sykdommer på mennesker og dyr. Det vises i denne sammenheng til følgende sitat fra innstillingen til Landbruksdepartementets arbeidsgruppe for vurdering av antibiotikabruk til dyr, fra oktober 1997:

«Det er umulig i dag å gi noe endelig svar på hva antibiotikabruken til husdyr betyr for forekomsten av antibiotikaresistens i humanmedisinen. Dette skyldes bl.a. den kompliserte mikrobiologiske økologien, og at dyr og mennesker lever i samme miljø og ofte behandles med de samme typer antibiotika. Nyere arbeider viser at man ikke kan betrakte veterinærmedisin og humanmedisin separat når det gjelder spørsmål om antibiotikaresistens. Det er vist at antibiotika brukt i en del av økosystemet kan få konsekvenser for forekomsten av antibiotikaresistens i en annen del av økosystemet. Av denne grunn bør det tilstrebes å holde poolen av resistente gener så liten som mulig, noe en bare kan oppnå ved å begrense bruken av antibiotika generelt.»

Et forbud vil kunne få negative konsekvenser for Alpharma som produserer sinkbacitracin. Firmaet viser til at det ikke foreligger noe vitenskapelig grunnlag for å hevde at resistensgener fra bakterier hos dyr kan overføres til bakterier hos mennesker som et resultat av anvendelsen av sinkbacitracin.

Regjeringen har diskutert saken og i tråd med det som er anført foran, lagt en føre var-holdning til grunn for sin vurdering. Forslaget er derfor ikke basert på nye konkrete faglige kunnskaper om vår bruk av fôrantibiotika, men gir uttrykk for en generell holdning til at antibiotikabruken i norsk husdyrhold bør begrenses så langt det er faglig forsvarlig.

I den sammenheng bør det ikke tillates brukt tilsetningsstoffer i fôret som næringa godt kan greie seg uten, og som det er knyttet så pass stor framtidig usikkerhet til når det gjelder faren for utvikling av resistens og kryssresistens som kan få betydning for effekten av bruk av antibiotika som legemiddel.

I sin vurdering har Regjeringen også lagt vekt på at EU har vedtatt å trekke tilbake godkjenningen av fôrantibiotika som i tillegg brukes som legemiddel, og merket seg den begrunnelse som ble gitt for dette vedtaket.

Antibiotikaresistens må betraktes som et stort, komplekst problem av internasjonale dimensjoner. Det er derfor viktig å signalisere at vi tar dette problemet på alvor. Et slikt standpunkt kan også få betydning når det gjelder å påvirke holdningen i andre land.

I vurderingen er det også lagt vekt på landbruksnæringas anmodning om et forbud, og næringas selvpålagte praksis om ikke å bruke antibiotika i fôr. Det er også lagt vekt på samfunnets og forbrukernes generelle skeptiske holdning til all bruk av antibiotika.

Jeg er klar over at dette kan få konsekvenser for Alpharmas muligheter for eksport av sinkbacitracin til de land som krever at produktet er godkjent i eksportlandet. Bedriften har imidlertid blitt anbefalt å forsøke å få sinkbacitracin godkjent som legemiddel som kan benyttes av veterinær etter forskrivning. Det er sannsynlig at en rekke land vil akseptere en slik godkjenning for sin import.

Høringsfristen går ut 30. april. Regjeringen vil ta endelig stilling til et eventuelt forbud etter at resultatet fra høringen er oppsummert og vurdert.

Når det gjelder koksidiostatika, er det enkelte av disse som i tillegg til den bruk de er godkjent for, også har en viss antibakteriell virkning. Ut fra dette har jeg bedt Veterinærinstituttet innen utgangen av 1999 om å avgi en rapport om hvordan en vurderer farene ved bruk av disse stoffene. Jeg vil med bakgrunn i denne rapporten vurdere om det på et senere tidspunkt også er aktuelt å foreslå endringer i nåværende godkjenningsordning for disse stoffene.

Marit Nybakk (A): Jeg vet ikke om mine kunnskaper om fôrtilskudd er noe bedre enn utenriksministerens, men jeg skal prøve å være litt prinsipiell på dette. Jeg regner med at det er andre fra næringskomiteen som har bedre kunnskaper enn undertegnede.

Jeg syns konklusjonen til landbruksministeren var interessant, dette med at man kan tenke seg å åpne for at veterinærer etter forskrivning kan benytte dette produktet. Men la meg understreke at i utgangspunktet har vi til hensikt å følge denne saken opp dersom det oppstår problemer.

Slik vi ser det har denne saken i hvert fall tre sider. Den ene er forbudet i EU, hvor det vitenskapelige grunnlaget har vært betvilt - og det har jeg personlig ikke noe grunnlag for å ta stilling til, det er det andre som kan vurdere - og hva Regjeringen foretok seg eller ikke foretok seg i den forbindelse. Det andre er forholdet mellom nasjonal lovgivning og det EØS-relevante. Og har jeg nå forstått både utenriksministeren og landbruksministeren riktig, kan vi forby eller opprettholde dette førtilskuddet uavhengig av EØS, og uavhengig av hvorvidt EU har forbud mot det eller ikke. Det tredje punktet er at vi nok ønsker å følge opp denne saken fordi det er knyttet til nasjonal lovgivning. Samtidig vet vi at det oppstår store problemer for Alpharma også i EU-systemet, og i EU-landene, når det gjelder dette førtilskuddet. Alpharma har 70 pst. av verdensmarkedet, med fabrikker i tre fylker i Norge i tillegg til i Chicago, og er helt avhengig av dette stoffet som grunnlag for den andre virksomheten de driver - de fleste vil vel vite at det er vanlig humanmedisin Alpharma stort sett produserer - og avhengig av godkjenning i produksjonslandet for eksport.

Både statsråden og utenriksministeren er kjent med argumentasjonen fra Alpharma - jeg skal ikke gjenta den - det er da knyttet til at dette førtilskuddet ikke kan defineres på samme måte som øvrig antibiotika. Jeg vil gjerne understreke at vi også er opptatt av at man er veldig restriktiv med antibiotika, og at det i utgangspunktet må være et forbud.

Statsråd Kåre Gjønnes: Bare en liten kort tilleggsmerknad fra min side: I den grad sinkbacitracin brukes i Norge, brukes det som forebyggende, og det brukes som vekstfremmer. Og det vi kan se for oss generelt, er at i landbruksproduksjonen er det større og større krav om effektivitet og produktivitet, og derfor blir presset når det gjelder bruk av denne typen midler større og større. Det ser vi internasjonalt. Derfor er det fra Regjeringens side veldig viktig at vi her selv kan legge et regelverk på plass som hindrer at vi i så måte presser norsk landbruk inn i denne typen bruk av preparater.

Men ellers kan jeg opplyse at vi har fått inn en rekke høringsuttalelser, og det som i hvert fall er et helt klart trekk så langt, er at i de høringsuttalelsene som kommer inn, er det stor overvekt av dem som gir tilslutning til et forbud. Det er vel faktisk bare to uttalelser som har vært negativ til det. Men departementet vil forholde seg til det og gå igjennom dette, og det må da bygges inn i en forskrift senere.

- Det får være en foreløpig orientering rundt det bildet jeg ser så langt, så får vi komme tilbake til på hvilken måte dette skal gjøres.

Ansgar Gabrielsen (H): Jeg må i utgangspunktet si at i forbindelse med behandlingen av matmeldingen var det bred og enstemmig enighet i Stortinget om bruk av antibiotika i sin alminnelighet. Det er slik som landbruksministeren sier, at antibiotikaresistens er et stort problem generelt, men det gjelder ikke sinkbacitracin. Det er aldri påvist at det har gitt resistens, og det har vært i bruk i norsk landbruk i mellom 40 og 50 år. Så det er ikke slik at man risikerer at det oppstår et press i norsk landbruk, det er faktisk det motsatte som tilfellet, det er sinkbacitracin som er blitt presset ut av norsk landbruk ved at det i praksis ikke forekom bruk av det i hele 1998 og 27 kg i 1997. Når det gjelder dette med vekstfremmende og ikke vekstfremmende, har vi vel hver for oss sikkert hatt gjennomgang med folk som - jeg holdt på å si - behersker repertoaret langt bedre enn iallfall jeg gjør, og jeg må si at på bakgrunn av de kunnskapene jeg har fått, ser jeg ingen grunn til at vi ikke skal kunne opprettholde det som egentlig har vært departements syn over lang tid, nemlig å opprettholde unntaket fra bruk av antibiotika.

Denne nei-regjeringen har «lagt seg flat» for dette vedtaket i EU om å ta dette inn på listen, og det er relativt godt kjent at kanskje den egentlige hovedbegrunnelsen i EU-systemet for å gjøre nettopp dette, nok er av mer handelspolitisk art, enn av politisk art, vil jeg tro, for handel på kryss og tvers av land og hav. Det er vel det som er den bakenforliggende årsaken.

Fra vår side er vi ikke overbevist om det standpunktet som står i forslag til forskriftsendring fra departementet som er sendt ut 25. januar. Tvert imot har vi som utgangspunkt at for sinkbacitracin ønsker vi å opprettholde den rettsstilstand som har vært hittil.

Øystein Hedstrøm (Frp): Jeg vil ikke spekulere i Regjeringens motiver for å endre oppfatning når det gjelder dette med å forby antibiotika i fôr, men jeg sitter inne med en del tidligere korrespondanse der Landbruksdepartementet har svart en rekke instanser på dette området. De sier at her er det ikke påvisbare skadevirkninger i form av utviklingen av resistente stammer. Det har vært en oppfatning gjennom mange år, og som Gabrielsen sa, dette stoffet har vært brukt i mange år uten at det har vært kliniske negative funn. Så Fremskrittspartiet ønsker også å videreføre

ordningen med å dispensere fra denne lovgivningen i dag, og ønsker å følge saken opp.

Modulf Aukan (KrF): Det var sagt her at antibiotikaresistens var eit stort internasjonalt problem, og det er eg heilt einig i at det er. Og det at Regjeringa legg seg på ei føre-var-haldning, det synest vi at ein skal helse med glede. Det at norsk landbruk har eit sjølvpålagt forbod mot antibiotikabruk som vekstfremmar, det tener norsk landbruk til ære. Det ein ønskjer å oppnå, er rett og slett å styrkja immunforsvaret til norske husdyr - det er det ein oppnår med den prosessen som vi har hatt sidan 1975. I 1975 var det heilt vanleg med fôrtilsetning av antibiotika. Ein kompenserte for stell og andre vilkår med antibiotika. Det er ein gått bort frå og har oppnådd at immunforsvaret i norske husdyr har styrkt seg. Så det er det vi her snakkar om. Eg synest det er veldig bra at ein no i EU òg kjem med reglar om dette. Eg synest det er positivt.

Johan J. Jakobsen (Sp): Når det gjelder den type spørsmål som nå diskuteres, har vel Norge en trygg og sikker tradisjon for å ligge i forkant i forhold til mange andre land. Jeg tror det er en frontposisjon som Norge bør opprettholde og ta vare på. Men som det er sagt her tidligere: når landbruksnæringen i Norge selv har pålagt seg restriksjoner, ville det egentlig være litt drøyt om en skulle forholde seg til dette spørsmålet på en måte som gjør at en legger seg på en mer liberal holdning når det gjelder bruk av antibiotika enn det landbruksnæringen selv har lagt til grunn. Er det et område hvor føre var-prinsippet bør legges til grunn, er det nettopp her, og i Senterpartiet støtter vi klart den beslutning som er tatt og de antydninger til konklusjoner som ble presentert av landbruksministeren.

Bjarne Håkon Hanssen (A): Som jeg forstår saken, er det viktig å understreke at vi allerede har et forbud mot bruk av antibiotika i fôr, så det er ikke et spørsmål om å innføre et forbud. Men det som er dagens situasjon, er at vi har et unntak i forhold til sinkbacitracin. Det er ikke slik at det unntaket på en måte bare har vært etablert av industrinæringspolitiske interesser, man har jo gjentatte ganger vurdert hvorvidt sinkbacitracin kan skape resistensproblemer. Landbruksdepartementet har ved flere behandlinger understreket at det foreligger ingen forskning, ingen vitenskapelig dokumentasjon på at sinkbacitracin skaper resistensproblemer. Derfor har Landbruksdepartementet på faglig bakgrunn gitt et unntak nettopp for det stoffet.

Slik som jeg oppfatter det landbruksministeren sier i dag, er det ingen nye opplysninger i så måte. Den faglige kunnskap man har hatt, det er fortsatt den faglige kunnskap man har. Likevel velger man å fjerne det unntak som man tidligere har gitt sinkbacitracin. Det brukes som begrunnelse at man ønsker å gjøre dette fordi man skal ligge i forkant og være føre var, men man er ikke spesielt føre var, siden dette er et stoff som er produsert i Norge siden 1959, og som siden 1959 beviselig overhodet ikke gir noen resistensproblemer. Så skal man likevel plutselig gjøre noe med det, og legger noen faglige dokumenter til grunn, til tross for, slik som jeg har oppfattet det, at dokumentasjon fra Alpharma virker veldig grundig - uten at jeg heller skal framstå som noen ekspert. Fra Arbeiderpartiets side er vi også innstilt på, som både Gabrielsen og Hedstrøm har sagt, den rettstilstand som er i dag, skal gå videre.

Marit Nybakk (A): Først en kort kommentar til Johan J. Jakobsen. Ingen av oss ønsker en mer liberal holdning når det gjelder godkjenning eller bruk av antibiotika i dyrefôr, det synes jeg er viktig å understreke. Men vi ønsker å opprettholde den unntaksbestemmelsen som dette produktet har i dag. Når EU satte dette på forbudslista på veldig kort varsel, er det grunn til, som andre har vært inne på, å vurdere på hvilket grunnlag eller hvorfor dette ble gjort. Trolig er det proteksjonisme eller handelspolitiske årsaker som ligger til grunn, også fordi bedriften på et tidligere tidspunkt fikk en oppfordring fra EU om å foreta evaluering av sinkbacitracin i seks land, for så å legge fram en evalueringsrapport innen år 2000. Og det hadde Alpharma startet opp med da dette plutselig skjedde. Det er også kommet rapporter fra Storbritannia om at forbudet har skapt problemer på et faglig grunnlag fordi man i England har måttet ta i bruk produkter som er betydelig mer problematiske og som virkelig gir resistens og som ikke er forbudt i EU. Det gir også grunn til å tvile på EUs faglige grunnlag, dette er nemlig et produkt som selger veldig mye i USA, og proteksjonisme mot USA kan jo i dette tilfelle være en årsak til forbudet.

Statsråd Kåre Gjønnes: Så vidt jeg kjenner til, har ikke EU innført noen restriksjoner i forhold til tredjeland. Det tyder på at det ikke er et handelspolitisk, men et forbrukerpolitisk vedtak som er gjort. Vi skal også være klar over at Sverige har hatt dette forbudet gjennom en årrekke, så det er på en måte en harmonisering, som EU også har funnet riktig, i forhold til det som har vært f.eks. praksis i Sverige.

Det vil også være situasjonen her i Norge at en forbrukerpolitisk vurdering legges til grunn.

Det at vi som nasjonal myndighet bruker føre var-prinsippet, har av og til vært antydnet som et problem i en del andre saker. Her har vi i hvert fall frihet til å bruke det i en sak som har ganske store helsepolitiske og helsemessige konsekvenser hvis det skulle ligge noe på dette området.

Jeg vil bare referere det som står i høringsuttalelsen fra Norges veterinærhøgskole:

«Studier av resistens mot sinkbacitracin er vanskelig fordi denne typen antibiotika har flere forskjellige virkningsmekanismer. De resultatene som foreligger, peker imidlertid på at det er grunn til å tro at resistens mot bacitracin kan utvikles på linje med resistens mot andre antibiotika. På faglig grunnlag og ut fra føre var-prinsippet støtter Norges veterinærhøgskole forslaget om at også bacitracin bør omfattes av forbudet mot bruk av antibiotika i fôrvarer.»

Det politisk å innta et annet standpunkt, er det naturligvis fritt opp til alle å gjøre. Men det er altså dette som er kommet fra Norges veterinærhøgskole, som uttaler seg i forbindelse med denne høringen.

Kjell Opseth (A): Det kan ikkje herske nokon tvil om at det er fagleg usemje om dette skapar resistens. Så lenge den faglege usemja er der, og dette er eit stoff som vi, som sagt, har brukt i Noreg i lang tid utan at det er påvist nokon skadeverknader, må iallfall Regjeringa ha som ei klar målsetjing å dokumentere dei skadeverknadene som dei sjølve hevdar er der, før ein tek vekk dette unntaket, som har vore i mange år. Det er klart at dersom det kan dokumenterast at dette fôrtilsetjingsstoffet skapar resistens, er vi alle rundt dette bordet innstilte på å sjå på denne saka på nytt. Så ligg det opp til Regjeringa å kunne dokumentere at det her er brei fagleg semje om at dette stoffet skapar resistens.

Fung. leder: Da har vi hørt alle synspunkter, men landbruksministeren vil ha en avsluttende kommentar.

Statsråd Kåre Gjønnes: Bare en kort merknad til slutt: Jeg går ut fra at Regjeringen og departementet jobber på vanlig måte med den saken

som vi nå har under bearbeidelse, ut fra de høringsuttalelsene som har kommet. I den grad Stortinget mener at de vil ha denne saken, må det komme på en eller annen måte, i og med at det foreligger fullmakt til å kunne gjøre det i departementet. Det må ses på ut fra den vurderingen når det kommer. En forståelse for at dette arbeidet videreføres, går jeg ut fra at det ligger i dette.

Fung. leder: Da kan vi permittere næringskomiteens medlemmer og landbruksministeren.

S a k n r . 2

Orientering om miljø, inkludert kjemikalier og genmodifiserte organismer v/miljøvernministeren.

Fung. leder: Miljøvernministeren, vær så god.

Statsråd Guro Fjellanger: La meg først få lov å si at når det gjelder Amsterdam-traktaten, som vil tre i kraft 1. mai i år, betyr den at EU-parlamentet får større innflytelse på hvordan nye rettsakter blir vedtatt. Den såkalte medbestemmelsesprosedyren vil bli lagt til grunn, noe om innebærer at Parlamentet vil bli sidestilt med Ministerrådet ved beslutninger om nesten all ny fellesskapslovgivning, inkludert miljøområdet. Det er for tidlig å si i hvor stor grad dette vil påvirke miljøfeltet innen EU, men det er verdt å merke seg at EU-parlamentet så langt har hatt en mer offensiv holdning og vært mer på Norges linje i viktige spørsmål enn det som så langt har vært EUs politikk.

Jeg vil bruke mesteparten av den tiden som jeg har til disposisjon, til å si noe om genmodifiserte mekanismer og kjemikalier, men avslutningsvis vil jeg også si noe om integrert produktpolitikk og en klimadialog med EU helt kort.

Når det gjelder genmodifiserte organismer, heretter kalt GMO, er det slik at godkjenning av spesielt genmodifiserte landbruksprodukter blir stadig mer kontroversielt også internt i EU. Rådet er i stor grad handlingslammet fordi det kreves konsensus for å avslå søknad om markedsføring av et

produkt. Det er imidlertid en endret prosedyre på vei, og den vil antakelig ikke bli vedtatt før sommeren 2000.

En av årsakene til at de interne problemene i EU er at Kommisjonen har vist liten vilje til å anvende det såkalte føre var-prinsippet. Dette har ført til sterke reaksjoner fra en rekke av medlemslandene. Østerrike har f.eks. sagt nei til omsetting av genmodifisert mais med antibiotikaresistens som er godkjent i EU. Frankrike, Storbritannia, Danmark og Hellas har lagt ned moratorium på dyrking eller markedsføring av genmodifiserte landbruksplanter. Også EU-parlamentet har tatt til orde for et felles moratorium inntil revisjonen av direktivet om utsetting av genmodifiserte organismer er avsluttet.

Revisjonen av dette direktivet har vært diskutert både i Rådets og Parlamentets miljøkomiteer i hele høst, og diskusjonen viser at flere EU-land ønsker regler som er i tråd med genteknologiloven som Norge vedtok allerede i 1993 med bredt flertall i Stortinget. EU-parlamentet stemte over en rekke endringsforslag i februar i år som innebærer at det skal legges større vekt på etikk, på sikkerhet, på åpenhet og på offentlighetens innflytelse. Spesielt vil jeg nevne at Parlamentet ønsker forbud mot antibiotikaresistensgener i medisinske produkter, de ønsker merking av GMO-mat, et sertifiseringssystem som sikrer sporbarhet av GMO, og sist, men ikke minst erstatningsansvar for produsenter for enhver skade forårsaket av GMO.

Merkeregler for genmodifiserte produkter har vært kontroversielt i EU, men det synes nå å ligge an til obligatorisk merking nær opptil det Norge har foreslått. Det vil si at produkter med et GMO-innhold på over 2 pst. skal merkes. Det er gledelig å observere at Norge har kunnet påvirke Fellesskapets regelutvikling i ønsket retning.

Dersom vi skal oppnå et tilfredsstillende merkesystem, må GMO-avlinger holdes atskilt fra øvrige avlinger. Dette er et kontroversielt spørsmål i forhold til USA, og merking av GMO har også kommet opp på dagsordenen i WTO. Her ønsker EU, Sveits og Japan merking, mens USA, Canada, Brasil og Argentina går hardt imot EUs merkerregler. EU er i det hele tatt under sterkt press fra USA, som hevder å ha lidd store økonomiske tap siste år på grunn av manglende godkjenning i EU. USA har signalisert at uenigheten på GMO-området kan initiere en global handelskrig. Markedet, med sin skepsis til GMO-mat, er imidlertid en betydelig maktfaktor i dette spillet. Nylig gikk en delstat i Brasil ut med forbud mot dyrking av GMO-soya fordi de er bekymret for helse- og miljørelaterte konsekvenser og for økonomiske tap som følge av den utbredte motstanden mot GMO i Europa. Europa er det største markedet for brasiliansk soya. Dette har ført til at Monsanto har trukket seg ut av Brasil.

I sitt vedtak av juni 1997 bad Stortinget Regjeringen om å forby produksjon, import og omsetting av alle genmanipulerte produkter som inneholder gener som koder for antibiotikaresistens og å arbeide for internasjonale forbud på dette området

Regjeringen la i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 1998 fram sin tolkning av vedtaket. Tolkningen innebærer at GMO-produkter til mat og fôr forbys, og at det for øvrige GMO-produkter, f.eks. til industrielle formål, stilles strenge krav til minimal risiko og positiv samfunnsnytte. Genteknologiloven § 10 krever at utsetting i Norge av GMO som innebærer risiko for helse og/eller miljø, skal forbys. Med hjemmel i denne bestemmelsen har Miljøverndepartementet fattet vedtak om å forby tre EU-godkjente produkter: mais, raps og sikorisalat som inneholder antibiotikaresistensgener. Vi har også fremmet forslag om forbud i internasjonale fora som FN i forbindelse med GMO-protokollen, OECD og EU.

Det er gledelig å merke seg at EUs vitenskapelige komiteer i høst for første gang har anbefalt å si nei til en genmodifisert potet fra Nederland, fordi den inneholdt et antibiotikaresistensgen. EU har nå godkjent ytterligere to rapsplanter med slike gener, og vi er nå i slutfasen av behandlingen av disse. Jeg vil foreslå at Regjeringen sier nei til rapsplantene, også til fem andre produkter som EU nå har til behandling: potet, tomat, mais og to typer bomull.

EU har signalisert at de ønsker konsultasjoner med Norge om forbudene. Om EU ikke aksepterer Norges begrunnelse, kan de iverksette motiltak. Foreløpig er situasjonen internt i EU uavklart med hensyn til antibiotikaresistens. Dette er trolig grunnen til at EU foreløpig ikke har bedt Norge om noe møte. EU har imidlertid nylig bedt om en mer omfattende skriftlig begrunnelse for forbudene.

Som kjent har Regjeringen besluttet at Norge skal avgi et innlegg for EF-domstolen til støtte for et nederlandsk søksmål for å få opphevet EUs patentdirektiv. Patentdirektivet hører inn under justisministerens ansvarsområde, men jeg ønsker likevel å nevne saken kort ettersom det dreier seg om genteknologi. Direktivet er, som utenriksministeren nevnte på EØS-utvalgets møte 23. mars i år, sendt på alminnelig høring med frist 23. juni i år.

Det norske innlegget ble overlevert domstolen 19. mars. Norge støtter Nederland fordi Regjeringen anser at patentdirektivet er problematisk på flere områder, spesielt i forhold til norske forpliktelser under Biodiversitetskonvensjonen. Patentdirektivet er problematisk både ut fra etiske vurderinger og ikke minst i et nord-sør-perspektiv.

Italia har også avgitt innlegg til støtte for Nederland, mens Frankrike støtter Kommisjonen. I morgen vil det bli avgjort om vi får status som intervenserende part, noe jeg har godt håp om. Det er ikke satt noen tidsfrist for behandlingen av saken i domstolen, men det er blitt antydnet at prosessen vil kunne ta inntil to år.

Så over til kjemikalier. I 1994-95 fikk Norge unntak fra EUs regler for 75 stoffer på områdene kjemikalier og gjødsel. Som utenriksministeren orienterte EØS-utvalget om 23. mars, er det nå enighet i EØS-komiteen om fortsatt unntak for Norge fra EUs regler for ni stoffer. Denne markante reduksjonen i behovet for unntak illustrerer den forbedringen som har skjedd i EUs regelverk på området. Likevel er det altså fortsatt behov for unntak på både kreftmerking og allergitestning, klassifisering og merking av enkelte spesielle stoffer samt innhold av kvikksølv i knappcellebatterier. Kjemikalieområdet er et område hvor internasjonalt samarbeid er svært viktig, og dette feltet utgjør en sentral og omfattende del av EØS-avtalen. Norske eksperter deltar i en rekke arbeidsgrupper som forbereder nytt regelverk. Vi påtar oss i den forbindelse spesielle oppgaver som ledd i en arbeidsdeling mellom landene.

Et viktig element i EUs kjemikaliepolitikk er utviklingen av forebyggende arbeidsmetoder. Selv om EU har etablert et systemregelverk som i utgangspunktet er veldig bra, går arbeidet med regulering av enkeltkjemikalier for sakte. Dette gjelder spesielt arbeidet med programmet for risikovurdering av eksisterende stoffer. Mange har også etterlyst en mer helhetlig politikk på kjemikalieområdet. Regelverket er svært omfattende og komplisert og mangler en overbygning i form av en samlet strategi for å redusere de samlede helse- og miljøproblemene knyttet til bruken av kjemikalier.

Etter en gjennomgang i 1998 av hvordan kjemikaliepolitikken kan forbedres, har Rådet bedt Kommisjonen om å utarbeide en strategi for EUs kjemikaliepolitikk som skal bygge på et høyt beskyttelsesnivå for mennesker og miljø samt et mer effektivt og sikrere arbeid innenfor kjemikalieområdet. Norge ser positivt på og støtter initiativet for å forbedre og effektivisere kjemikaliepolitikken i EU.

Jeg vil også gjerne nevne et annet tema, som også det tyske formannskapet har satt på dagsordenen i EU, nemlig integrert produktpolitikk. Utfordringen er her å redusere de negative miljømessige effektene av et produkt i hele produktets livsløp. Det vil si at vi skal følge et produkt fra råvarene som brukes til produksjon, via designen av produktet, andre innsatsfaktorer, selve produksjonsprosessen, transport, bruk av produktet og håndteringen av produktet som avfall eller som gjenvinningsprodukt. Oppgaven blir altså å utarbeide virkemidler og tiltak som knytter seg til selve

produktet gjennom hele livsløpet. De nordiske landene har spilt en pådriverrolle på dette feltet, og har særlig vektlagt informasjon, produsentansvar og såkalte grønne innkjøp.

Neste skritt i EUs arbeid vil være formannskapetets uformelle ministermøte i Tyskland i mai og Kommisjonens «grønnbok» om integrert produktpolitikk som vil foreligge i løpet av 1999.

Prinsippet om miljøintegrasjon har vært et viktig punkt på dagsordenen i EU i mer enn ti år. Amsterdam-traktaten legger økt vekt på denne utfordringen, og retningslinjer for miljøintegrasjon ble vedtatt på EUs toppmøte i Cardiff i fjor sommer. Rådene for henholdsvis transport, energi og landbruk fikk et spesielt ansvar for å starte prosessen. Både miljøkommissæren og NGO-ene, de frivillige organisasjonene, har imidlertid kritisert manglende faglig og praktisk handling på disse tre feltene.

På en åpen høring i Europa-parlamentet i forrige uke om miljøintegrasjon presenterte direktøren i European Environmental Agency foruroligende tall som viste at framtidens vekst og forbruk ikke vil være bærekraftig dersom vi fortsetter med «business as usual». Fram til 2010 ville f.eks. energiforbruket øke med 20 pst., passasjertrafikken med 30 pst. og godstrafikken med 50 pst. i forhold til 1995. Drivhusgasser, som EU har forpliktet seg til å redusere med 8 pst., vil øke med 6 pst. På høringen tok både EU-formannskapet og Kommisjonen til orde for økt satsing på integrasjon.

La meg helt kort avslutte med å si litt om klimadialogen med EU. Utfordringene på klimaområdet er blant de spørsmålene som Regjeringen har drøftet i møter med EUs presidentskap, med Kommisjonen og i bilaterale møter med ulike medlemsland. Under statsministerens reise til Brussel og Bonn tidligere i år ble det tatt initiativ til en nærmere dialog om disse spørsmålene.

Framover i klimaforhandlingene er det viktig å få på plass de elementer som er nødvendige for at Kyoto-protokollen skal tre i kraft. Dette gjelder særlig de såkalte Kyoto-mekanismene. Norge har siden Kyoto-konferansen samarbeidet nært med land i den såkalte Paraply-gruppen, dvs. bl.a. USA, Canada, Japan, Island m.fl. for å utvikle et internasjonalt regelverk for disse mekanismene. Det vil være helt nødvendig at det oppnås enighet mellom denne gruppen og EU om spørsmålene, og at man også kan komme fram til enighet med u-landene. Her kan det, som framholdt fra EUs side, ligge en viktig brobyggerrolle for Norge.

Arbeidet med minimumsnivåer for energiavgifter, som det tyske formannskapet nå har blåst liv i, er svært interessant for Norge. Det samme

gjelder muligheten for å avgiftslegge flydrivstoff i internasjonal luftfart. Jeg ser derfor fram til i nær framtid å drøfte disse og andre spørsmål med det tyske formannskapet, som jeg skal ha møte med i midten av mai.

Grete Knudsen (A): Det var ganske mange og veldig alvorlige områder miljøvernministeren berørte her. Det er klart at vi kan ikke på noen som helst måte ta noe standpunkt til de direktivene som miljøvernministeren sa nå kommer og er under forberedelse, før vi har hvert enkelt foran oss. Men miljøvernministeren sa at det syntes som om flere og flere land nå gikk i retning av det samme lovverket som vi vedtok her i 1993. Miljøvernministeren la imidlertid mest vekt på Parlamentets oppfatning og ikke på dem som miljøvernministeren faktisk har med å gjøre, nemlig Kommisjonen og de enkelte regjeringene, som jo er de Regjeringen forholder seg til.

Det er vel slik at også Parlamentet nå, ved de ca. 60 endringene som kom, aksepterte patentdirektivet i den formen som det nå har, når Regjeringen har sendt det ut til høring. Slik jeg har lest Nederlands reservasjon, er det en reservasjon med en litt annen begrunnelse enn den opprinnelige norske begrunnelsen, så jeg kan be miljøvernministeren si litt om akkurat den delen.

Når det gjelder de genmodifiserte organismene, pågår det arbeid internt i EU. Men OECD, der Norge er medlem, har nå også satt ned en gruppe når det gjelder bærekraftig utvikling der man ser både økonomi og internasjonalisering og alt i sammenheng. Jeg vil spørre om også Norge vil ta en offensiv der, for da får vi de ulike - ikke bare miljøverndepartementenes - interesser. Her er jo så mange interesser en del både kjemper mot og er i debatt med, og jeg lurer på hvilken rolle Regjeringen inntar her. Men jeg vil i hvert fall signalisere at vi må bare ta dette til en foreløpig orientering og ikke på noen som helst måte angir noe standpunkt for hvordan vi vil forholde oss fra Arbeiderpartiets side.

Fung. leder: Det har vi forståelse for.

Hallgeir H. Langeland (SV): Eg synest det høyrest ut som om ein jobbar med utgangspunkt i føre var-prinsippet i desse sakene. Det synest eg er fornuftig, ikkje minst i forhold til patentdirektivet, og det må knyttast til kjemikalieområdet.

Dette er kanskje litt malplassert. Men ein har allereie problem nå i forhold til merkinga, at varer er på veg inn, og det er ikkje skikkeleg merking. Kva skjer frå Regjeringa si side der? Nå har vi sett at Næringsmiddeltilsynet har vore ute. Eg vil gjerne utfordra miljøministeren på det, om ho kan vera meir offensiv og sørge for at desse produkta ikkje kjem på den norske marknaden. Men oppsummeringa synest eg høyrest positiv ut.

Jan Tore Sanner (H): Bare ganske kort. Jeg slutter meg til de innledende merknadene til Grete Knudsen om at det ikke er mulig for oss å ta stilling til enkelthetene i det som blir presentert. Også når det gjelder statsrådets orientering om Kyoto-mekanismene og de rundene som nå går også med det tyske formannskapet, forutsetter jeg at man i de spørsmålene forholder seg til det som er og har vært stortingsflertallets oppfatning. Vi har hele tiden ment at Norges interesser best ivaretas gjennom samarbeidet i paraplygruppen, og at det også er den holdningen som vil være mest fornuftig i forhold til å løse de globale problemene.

Johan J. Jakobsen (Sp): Bare kort: Vi har samme grunnholdning til dette saksfeltet som det som ble framholdt under den første saken, nemlig at Norge her bør være i forkant når det gjelder å ha en restriktiv linje, både mot genmodifiserte organismer og når det gjelder patentdirektivet. I utenriksministerens redegjørelse tidligere om en del Europa-spørsmål ble det varslet det som nå er en realitet, nemlig at Norge vil benytte seg av den adgangen som ligger i EØS-avtalen til å støtte bl.a. Nederlands sak når det gjelder patentdirektivet. Så vår holdning er kort og godt at den restriktive linjen som Regjeringen har lagt seg på både når det gjelder genmodifiserte organismer og når det gjelder patentdirektivet, har Senterpartiets klare støtte.

Fung. leder: Jeg vil bare, før miljøvernministeren tar ordet, understreke at selvsagt er det slik at når vi kommer til de ulike direktivene som tas opp i EØS-komiteen, vil det på ordinær måte komme også her hos oss til beslutning. Men hensikten med disse orienteringene er at en skal få noen perspektiver litt lenger framover og bli orientert om hvilke problemstillinger som Regjeringen arbeider med. Det har en ansett i denne komiteen for å være veldig nyttig.

Statsråd Guro Fjellanger: Jeg vil få si at det var også en forutsetning fra min side. Jeg hadde ikke regnet med å ha behandling over bordet av noen ting her, men jeg synes det også er nyttig for oss å kunne

redegjøre om en del av de utviklingstrekkene vi ser, og de problemene vi vet kommer.

Det er helt riktig som Grete Knudsen sier, at det har skjedd en utvikling når det gjelder patentdirektivet også fra kommisjonens side. Når jeg nå la vekt på bl.a. det Parlamentet har sagt og gjort tidligere, er det fordi det har vært mer progressivt og mer tydelig på linje med det Norge har hatt i sitt lovverk. Det har også den koblingen, som jeg synes er spennende, at vi nå fra 1. mai får en situasjon hvor altså Parlamentet skal ha en tydeligere rolle inn i nytt regelverk. Men det er klart at det vi i første rekke forholder oss til, er medlemslandene og kommisjonen, og da er det også slik, som jeg tror jeg redegjorde ganske grundig for i mitt innlegg, at det er en rekke av medlemslandene som har lagt et moratorium på en del produkter, men Nederland har valgt å føre sak for EF-domstolen, fordi de mener at patentdirektivet også med det nye utkastet er i strid med biodiversitetskonvensjonen. Det er en oppfatning som vi deler fra norsk side.

Så vil jeg bare igjen understreke at vi vil komme tilbake til en vurdering av patentdirektivet i Norge når høringen er avsluttet i juni, slik at da vil Regjeringen ta saken derfra. Vi er tungt inne i OECD og de ulike arbeidsgruppene på mange måter og har bl.a. vært svært ivrig på å støtte OECDs arbeid med bærekraftig produksjon og forbruk, så det ville vært helt naturlig for Norge å ha en høy profil også på de spørsmålene i den arbeidsgruppen.

Når det så gjelder Hallgeir H. Langeland, er jeg glad for at han ser at vi har lagt føre var-prinsippet til grunn. Det er et viktig poeng, ikke minst i forhold til områder hvor det er såpass mye usikkerhet fremdeles som det er. Vi ser også at vi har et problem hvor det er kommet inn produkter på det norske markedet som inneholder antibiotikaresistens, som vi ikke ønsker, og derfor kommer vi til å skjerpe kontrollen på det og sørge for at de varene som er i norske hyller, er i tråd med det som er norsk regelverk.

Når det så gjelder Næringsmiddeltilsynet og deres håndtering av saken, vil jeg ikke kommentere den her, fordi Næringsmiddeltilsynet ligger under helseministeren.

Så kan jeg forsikre Jan Tore Sanner om at jeg ikke har noen ambisjon om å bli EU-medlem i Kyoto-oppfølgingen. Det er helt åpenbart og bred enighet om at vi har mer felles tilnærming til oppfølgingen der med paraplygruppen enn vi har med EU. Men jeg tror det er viktig at vi i tiden fram til partsmøte både i høst og ikke minst høsten 2000 sørger for at det er dialog mellom de ulike grupperingene. Hvis ikke får vi ikke regelverket på plass, og det er vel ingen tjent med.

Så har jeg vel ikke noen kommentarer til Johan J. Jakobsen - vi var vel rørende enige, tror jeg.

Fung. leder: Da passer det godt å sette punktum der. Sak nr. 2 er dermed ferdigbehandlet, og da permitterer vi energi- og miljøkomiteen og miljøvernministeren.

S a k n r . 3

Aktuelle rettsaker for møtet i EØS-komiteen 30. april 1999. Se vedlagte brev fra Utenriksdepartementet, datert 20. april d.å., med oversikt over de relevante rettsaker.

Utenriksminister Knut Vollebæk: På EØS-komiteens møte 30. april forventes 22 av de 23 rettsaktene som er omtalt i kommentert liste, å komme opp til beslutning. Rådsforordning 2411/98 om nasjonalitetsmerking på registreringsskilt på kjøretøy er trukket av EU-siden av tekniske grunner.

Det arbeides også for at EØS-komiteen skal kunne ta beslutningen om innlemmelse av EF-rettsaker på veterinærområdet som er vedtatt mellom 1. august 1996 og 3. september 1998. Dette avhenger imidlertid av at EU-siden blir ferdig med sine interne klareringsprosedyrer. Disse rettsaktene er tidligere omtalt for utvalget, og jeg skal ikke gå nærmere inn på dem nå.

Når det gjelder rettsaker som krever Stortingets samtykke, er det Europaparlaments- og rådsdirektiv 98/26/EF om rettslig regulering av risiko knyttet til betalings- og oppgjørssystemer, og rådsdirektiv 98/50/EF om virksomhetsoverdragelse. Begge direktivene nødvendiggjør lovvedtak.

Får jeg også si noen ord om status for låne- og tilskuddsordningen under EØS-avtalen?

Fung. leder: Ja, det synes jeg vi skal ta i samme åndedrag.

Utenriksminister Knut Vollebæk: Det har i den senere tid vært en rekke kontakter mellom representanter fra EFTA/EØS-landene, kommisjonen, det tyske formannskapet og Spania med sikte på å komme fram

til en omforent løsning. På et møte 13. april i år fremmet kommisjonen et forslag for å komme til enighet om en finansiell ramme for en ny låne- og tilskuddsordning.

På bakgrunn av en helhetsvurdering, der bl.a. forholdet til EØS-avtalens funksjon generelt og spansk blokkering av den videre håndtering av avtalen mellom Norge/Island og EU om Schengen-samarbeidet ble tillagt betydelig vekt, ble forslaget akseptert av EFTA/EØS-landene. Dette ble bekreftet skriftlig til kommisjonen 20. april. Det forutsettes at EØS-avtalen med umiddelbar virkning vil fungere normalt.

Det er enighet om en finansiell ramme på 119,6 mill. euro eller ca. 1 milliard kr over en femårsperiode. Det tilsvarer omtrent bidraget til den tidligere ordningen og er innenfor det mandat som har vært trukket opp på norsk side. Utbetalingsforpliktelsene begynner i inneværende år.

Det gjenstår å formalisere de øvrige elementene i ordningen som det stort sett er enighet om. Den nye låne- og tilskuddsordningen vil bli omtalt i revidert nasjonalbudsjett. Når alle elementer er avklart, vil den nye ordningen bli vedtatt i EØS-komiteen med forbehold om Stortingets samtykke, og en egen proposisjon fremmet for dette formål.

Grete Knudsen (A): Til det siste: Jeg synes det var bra at det var vel i havn. Bare et lite spørsmål om man fremdeles holder inne at vi skal betale for Sveits' del. Er den inne i diskusjonen fortsatt?

Utenriksminister Knut Vollebæk: Man har redusert for Sveits. Det ble det aksept for.

Jeg kan fortelle at den spanske utenriksministeren var meget fornøyd da jeg traff ham i Washington under NATO-toppmøtet og gratulerte meg, og jeg sa at jeg synes vel heller det var han som burde gratuleres enn meg!

Fung. leder: Han bør absolutt være fornøyd, det er jeg helt enig med utenriksministeren i. Det synes ikke å være flere som vil ha ordet til dette, og da anser vi sak nr. 3 som ferdigbehandlet.

S a k n r . 4

Eventuelt

Fung. leder: Ingen har bedt om ordet.

Møtet hevet kl. 16.15.